

sát hangsúlyozza, amely nem véletlen. „Erdély valóságos kincsébányája a népballadái és népmesei történeteknek.” (50. l.)

Kolozsvár, Nagyenyed, az egész Székelyföld, majd Marosvásárhely is meglevendik Jókai regényeiben, amerre járt, akikkel találkozott, a hazai táj, a hazai emberek kimeríthetetlen élményanyagot adnak számára. A szülőváros emléke mellett a felvidék tájai jelennek meg újra és újra regényeiben – a Vág völgye, Pozsony, majd a Tatra vagy a kuructémák helyei – Lőcse, Késmárk, Krasznahorka, Kassa. A komáromi rajziskolában tanultakat itt is hasznosítja, mindent lejegyez és lerajzol. (Legkedvesebb regényünk, a Lőcsei fehér asszony címűnk alap gondolatát is a felvidék adta.) Megemlíti még Szénássy a Balaton és a Sváb-hegy tájállomásait, ahol azonban mindig Komárom emlékei kísértik újra és újra. A híres komáromi tulipános láda van a balatonai fejezet középpontjában, amelyben elküldik számára Komárom városának díszpolgári oklevelét. A sváb-hegyi villájában élő Jókainak pedig az a legfontosabb, hogy az elhagyott kőbánya terméketlen földjéből olyan csodálatos kertet varázsojjon, mint amilyen a komáromi tündérszigeten körülvette.

Könyve befejezésében nem titkolja Szénássy Zoltán, hogy főleg a komáromi Jókairól akar szólni, ő, ki vele egy tőről fakadt, egy város szülte, és megihlette a „génus loci”. Elsősorban tehát a komáromi vonatkozásokkal mond újat Jókairól, de kiegészíti a róla adott portrét különölegesen szép és gazdag képanyaggal, amelyekből a mai olvasó számára a legérdekesebbek és általában ismeretlenek a Komáromi Duna menti Múzeum anyagából valók, vagy a szerző felvételei. (Családi fotók, komáromi és pozsonyi vonatkozású emlékek, Jókai kéziratai, rajzai stb.) A könyv másik újdonsága, Jókai időszzerűsége való figyelmeztetés – Jókai velünk van, bennünk lakozik, ha egy kicsit elfelejtkeztünk is róla. „Ami bennem lélek, veletek meg, ott fog köztetek lenni mindig. Megtalálsz virágaid között, mikor elhervadnak, megtalálsz a falevelben, mikor lehull, meghallasz az esti harangszóban, mikor elenyésczik...” Madách Könyv- és Lapkiadó, 1982. 120 l.

DR. MADÁCSY PIROSKA

OSZNOVI KULTURI RECSI. HRESZTOMATIJA

(Izd-vo „Viszsaja skola”, Moszkva, 1984)

Rendkívül érdekes és hasznos könyvet jelentett meg nemrég a Viszsaja skola Kiadó 70 000 példányban – egy viszonylag fiatal diszciplína, a nyelv művelés alapjait összefoglaló, annak történetét és vajúását is felvázoló szöveggyűjteményt. A munka összeállítója az a Lev Ivanovics Szkvorcov, aki 1980-ban külön könyvben összegezte a nyelv művelésnek, ennek a dinamikus fejlődő diszciplínának az elméleti alapjait („Teoreticeszkije osznovi kulturii recsi” Moszkva, 1980).

Hazánkban azért érdemes felfigyelni erre a munkára, mert a hazai oroszoktatás hétköznapijai – az oktatás minden szintjén – tele vannak azokkal a problémákkal, amelyek – így vagy úgy – a „dinamikus” értelmezendő nyelvi norma tárgykörébe tartoznak.

Orosztanáraink jelentős részéhez vajmi kevés jutott el azokból az elvi vitákból, amelyek az utóbbi évtizedekben (de főképp a 60-as évek elején) folytak a szovjet sajtó, valamint a különféle könyvek lapjain a nyelv művelés és a nyelv i norma kardinális kérdései körül.

A nyelvi normával kapcsolatos nihilista álláspont (pl. A. A. Sahmatovnál), a purizmus, a ma is létező és ható iskolák nézetével való megismerkedés, az azokban való eligazodás – nézetünk szerint – hozzátartozik az átgondolt, tervszerű, eredményes és színvonalas napi munka végzéséhez. Ugyanis az orosz nyelvi normát (amit pl. a tanárnak illik képviselnie az órán legtöbbször) nálunk egyesek „parttalanul”, mások viszont dogmatikusan értelmezik; az utóbbiak nem hajlandók tudomást venni a variánsok objektív létezéséről, a nyelv dialektikus fejlődésének tényéről stb.

A szöveggyűjtemény összeállítója – s egyben a kötet igen színvonalas „Bevezető”-jének a szerzője, L. I. Skvorcov – elsősorban az ún. Prágai Nyelvész kör pozitív szellemi inspirációját említi a XX. századi orosz nyelv művelés (ném. „Sprachflege”; ang. „culture of speech”) létrejöttében.

M. V. Lomonoszov (1711–1765) után jelentős úr keletkezett az orosz nyelv művelés területén, amit lényegében csak V. I. Csernisov (1867–1949) két kiadást megért (1909, 1913) munkája, *Az orosz nyelv helyessége és tisztasága* igyekezett megszüntetni. Nem véletlen, hogy az ismertetendő szöveggyűjtemény épp ebből a munkából ad a legtöbbet (44–161. lap), hiszen ez a mű a Szovjetunióban is „bibliográfiái” ritkaság és „unikum”. Csernisov példaanyaga meggyőzően bizonyítja, hogy az orosz nyelv nem statikus valami (s következképpen a norma sem lehet az!). Ez a mű hatással volt arra az elméletre és gyakorlatra, mely az orosz nyelv normalizációs folyamata lelket jelentette.

A szöveggyűjtemény második része *A nyelv művelés általános problémái* címet viseli (162–236. lap). Itt az 1917-es forradalom után napirendre került akut nyelv művelési kérdések (a neologizmusok, a csoportnyelvek, a jövevény szavak, az idegen szavak stb.) felvetése, ilyen vagy olyan megoldása kerül felvázolásra 3–4 évtized kitűnő nyelvészegyeiségei (G. O. Vinokur, Sz. P. Obnorszkij, L. V. Scserba, Sz. II. Ozsegov, F. P. Filin) remekműveiből készült részletek megidézésével.

Vinokurnál a nyelvi purizmus. Obnorszkijnál az 1917 után megingott „forradalom előtti” norma és a variánsok kérdése kerül a középpontba, míg a nálunk is jól ismert Sz. I. Ozsegov (1900–1964) bemutatott munkájában („A nyelv művelés soron következő kérdései”, 213–231. lap) a *nyelvi*

norma körültekintő meghatározására kerül sor (219–220. lap).

A nemrég elhunyt F. P. Filin (1908–1982) idézett munkájából kiemelésre kerül az a gondolat, hogy a nyelvi norma meghatározásában a statisztikai módszerek (felmérések) nem lehetnek perdöntők bizonyos esetekben. Nagy előfordulási indexek ugyanis a nyelvi hibáknak is lehet a nyelvi rendszer különféle síkjain (a kiejtésben, a morfológiában stb.).

A kötet harmadik része a nyelvművelés speciális kérdéseit tárgyalja (237–308. lap) a szovjet időszak jeles nyelvészei (A. M. Peskovszkij, Sz. P. Obnorszkij, V. V. Vinogradov, Sz. I. Ozsegov, R. A. Budagov, F. P. Filin) munkáiból vett részletek bemutatásával. A közölt anyagok a szovjet nyelvtudomány új eredményeit tartalmazzák a vizsgált területen, s egyben a legkompetensebb képviselők foglalnak állást az olyan fajsúlyos kérdésekben, mint pl. a nyelvpolitika, a nyelvművelők harca a nyelvtudományban laikusnak számító írók (pl. A. Jugov) ellentmondásos „nyelvművelői nézetei” kapcsán.

A kötet két recenziójának a neve (M. Ny. Kozsina; V. D. Bondaletov) is garancia arra, hogy olyan munkát kap kézbe az olvasó (esetünkben a hazai orosz tanár), ami az egyéni továbbképzés szempontjából nálunk pótolhatatlannak mondható.

DR. HAJZER LAJOS

Nagy Júlia

A MAKÓI TANYAI ISKOLÁK TÖRTÉNETE

Örömmel lehet megállapítani, hogy továbbra is nagy az érdeklődés a helytörténeti kutatásokon belül egyes iskolák évfordulóinak megünneplése, iskolai múzeumok létesítése s iskolatörténeti kutatások iránt. Ez utóbbiak eredményeként egyre gyakrabban jelennek meg iskolatörténeti tanulmányok, füzetek, könyvek is. Kár, hogy ezek eléggé szűk körben válnak ismertté, valószínűleg azért, mert egyes iskolák múltjának feltárását nem tekintjük olyanak, amelyek lényegesen gazdagítják a magyar neveléstörténet, a magyar művelődéstörténet egészét. E felfogás helytelenségével itt most nem lenne érdemes vitatkozni, de említés nélkül sem hagyhatjuk. A több évi aprólékos s szorgalmas munkával összegyűjtött és feldolgozott anyag közzététele csaknem minden esetben attól függ, hogy a szerző milyen ügyesen tud kiadóra találni. Mivel a kisebb iskolák történetének megírása, megírása és kiadása elsősorban a szűkebb pártia számára jelentős, így a kiadók is a helyi szervek helyesen gondolkodó vezetőinek köréből kerülnek ki. A megyei, városi tanácsok, a Hazafias Népfront segítőkészen vállalják a tanulmányok megjelenését. Igaz, kis példányszámban, s arra sem tudnak vállalkozni, hogy a megjelentetett iskolatörténeteknek nagyobb hírverést csapjanak. Ennek következtében ezek nem is válnak széleskörűen ismertté, s így nem épülnek be a magyar művelődés és közoktatástör-

ténet teljességébe. Ezzel úgy látszik, hogy a kutatók fáradozása hiábavalóvá vált, legfeljebb saját maguknak jelent sikerélményt a nyomtatásban is megjelent anyag.

Az iskolatörténetek legtöbbször az adott iskola érdeklődő, kutatással is foglalkozó tanára vagy tanárai írják. A jelen munka szerzője pedagógia szakos tanári diplomával könyvtárosként dolgozik. Ezt azért kell megemlíteni, mivel ez nyilvánvalóan meghatározta egyrészt a témaválasztást, másrészt a kutatás szélesebb lehetőségeit. A témaválasztást illetően is dicséretet érdemel a szerző. Nem egy iskola, hanem egy települési típus iskoláinak történeti feldolgozására vállalkozott. A tanyai iskolák története más megyékben sem feltárt még, s így a szerző meglehetősen új utakon jár, s meg kellett küzdenie a kutatásmetodika, a tanulmány megszerkesztésének, felépítésének kérdéseivel is. Ezt nem elmarasztaló szándékkal kell megállapítani, de azt is észrevehetjük a könyv elolvasásakor, hogy a szerző nem tudott ilyen jellegű munkákra támaszkodni. Ez nyilván nehezítette az amúgy sem könnyű munkáját.

Egy iskola történetét megírni sem könnyű feladat. Látszólag annak tűnik, de csak az tudja, hogy milyen kutatási nehézségekkel kell a szerzőnek megküzdenie, aki maga is bújta a levéltárak legtöbbször hiányos anyagát, a sokszor felelőtlenül kezelt, elveszett, tönkrement értékes dokumentumokat. Fokozódnak a nehézségek akkor, ha a tanyai iskolák egy körzetének feldolgozására vállalkozik valaki. A tanyarendszer iskoláinak történeti feldolgozása azonban megérdemli a nehézségek leküzdését.

A makói múzeum füzeteinek sorában már 1973-ban megjelent egy átfogó iskolatörténeti tanulmány: Vida Zoltán: Makó iskolatörténete a város felszabadulásától az államosításig (1944–1948). Nagy Júlia munkája ezt a kutatási területet szélesíti ki.

Iskolatörténetet nemcsak megírni nehéz, de olvasni is. Érdekességei ellenére is nagy figyelmet követel, mivel nyomon kell követni az egyes fejlődési korszakok adatait, tényeit. A recenzius sem lustaságból készt a munka ismertetésével, hanem azért, mert igyekezett minél alaposabban tájékozódni a számára ismeretlen területen. A jelenlévő munka értékes új ismeretekkel szélesítette a neveléstörténeti tájékozottságot.

A munka elemzése előtt azonban nézzük meg, hogy milyen alapvető elvi kérdések merülnek fel az iskolatörténeti kutatásokkal kapcsolatban. Ezek közül leglényegesebb az, hogy a megírt tanulmánynak olyannak kell lenni, ami egyrészt figyelembe veszi a magyar közoktatásügy általános fejlődését, s ezeket vonatkoztatja egy szűkebb területre: másrészt olyan sajátos, egyedi adatokat tartalmaz, amelyek éppen helyi jellegűknél fogva az adott iskola egyéni arculatát, hagyományait, légkörét alakíthatják ki. Minden iskola az általánosan jellemző vonások mellett egyéni vonásokat is magán hordoz, ami az „én iskolám”-hoz való kötődést is biztosítja. Ez a megállapítás vonatkoztat-